

seljačke vrijednosti*

henri mendras

Mnogi su autori Izgradili sliku seljaštva kao homogene socijalne klase, u kojoj su glavne vrijednosti: ljubav na zemlji, privrženost porodici i nepovjerenje prema vanjskom svijetu.

H. Mendras u ovom prilogu tumači kako je to pojednostavljen pogled na seljačke vrijednosti, koji nije primjenljiv na sva seljačka društva. Ima, naime, područja i u samom mediteranskom basenu gdje seljaci nisu zaljubljeni u svoju zemlju. Porodična privrženost ima svoje naličje u žestokim unutarporodičnim rivalstvima i sukobima, a nepovjerenje prema strancima ne mijenja seljačku gostoljubivost prema svakome tko izvana dođe u selo. Ideologija, tj. pogled na svijet, ima veliko značenje u ponašanju seoskih stanovnika, pa promjena vrijednosti može prethoditi drugim važnim promjenama u seoskom društvu.

Suprotno ukorijenjenom shvaćanju o tvrdokornosti seljačke rutine, ponašanje evropskih seljaka preko modernizacijom pokazalo je da oni relativno brzo mijenjaju svoje navike osjete li prednosti promjene i imaju li sredstva da je ostvare.

primljeno rujna 1983.

—> Od Vergilijevih vremena kod gotovo svih nacija s brojnim seljaštvom, osobito u razdobljima urbanog rasta, duša i život seljaka bili su tema obilne literature. »Seljački« romani opisuju život i mentalitet seljaka općenito mu uvećavajući vrline, a ponekad i pokazujući sumornost seljačkog života. »Seljačka« literatura izražava osjećaje dijela elite 19. i 20. stoljeća, koja se raznježila nad seljacima, nadajući se u njih naći očaravajuće vrijednosti koje bi trebale biti antiteza njezina vlastitog načina života. Uzvisivati jednostavnost rustičnog života, veličinu napornog rada, ljepotu žuljevitih ruku, duboki smisao zemlje i prirode, istinsku privrženost zemlji, poštivanje patrijarhalnog i božanskog autoriteta itd., bijaše vrlo zabavno tim piscima koji su provodili svoj život raspredajući u luksuznim salonima dvoraca okruženim dobro uređenim i obrezanim parkovima. Ipak, nekoliko realista, posebice Balzac i Zola, oslikali su seoski život tamnim bojama, uostalom kao i rijetki romani što su ih napisali sami seljaci.

*) Ovo je poglavlje iz knjige H. Mendrasa: *Sociétés paysannes*, A. Colin, Paris 1976, str. 161—170. Knjiga će izaći u izdanju Globusa 1984.

Ti književni pokreti često bijahu vezani uz političke pokrete i uz stanja senzibiliteta nacionalne inteligencije. Najočigledniji je primjer ruskih narodnjaka na kraju prošlog stoljeća, koji su »išli u narod« eda bi ga prosvijetlili, ali isto tako da bi se od njega poučili. Nošeni strasnim seljačkim mesijanizmom, narodnjaci su preuzeli slavofilske tradicije koje su u mužiku našle arhetip slavenskog čovjeka, čuvara svih vječnih vrijednosti »svete Rusije«. Svojevremeno se radi toga iznenađivao Leroy-Beaklieu: »Kao u Francuskoj u 18. stoljeću, mnogobrojni su Rusi propovijedali da je povratak na jednostavan narodni život osvježenje na izvorima poštenja i narodnih vrlina, način da više društvene klase steknu snagu moralnog zdravlja, da se očiste od korupcije kojom su zaražene u kontaktu sa Zapadom.« Sociolozi i etnolozi, impresionirani koherencijom, moralnom snagom i kozmogonijom seljaka koga su proučavali, često su, opisujući ga, posezali za jezikom koji je, da upotrijebimo znanstveni izraz, imao vergilijanske prizvuke.

Širom svijeta seljaci ostavljaju dojam da imaju nešto zajedničko, pa to navodi etnologa da po svaku cijenu žele naći »bitne vrijednosti« seljaštva; tako čine znanstvenu grešku koja ih vodi u ideologiju seljačke duše, seljačke rase. Najčešće što etnolozi upisuju u rubriku »sistem vrijednosti« ipak nije drugo do ponovno izražavanje, terminima morala i vizije svijeta, izabranih crta kojima oni karakteriziraju svoje urođenike. Govoriti o vrijednostima svodi se tako na ponavljanje onoga što je drugim riječima prije toga rečeno. Suprotno tome, dopušteno je, a može biti plodonosno, analizirati, radi nje same, ideologiju svakog posebnog seljačkog društva. Takav je pristup koristan radi usporedbe jednoga seljačkog društva s drugim, radi komparativne deskripcije vizija svijeta, sistema vrijednosti i normi ponašanja, i radi toga jer omogućuje utvrditi razlike jednoga seljaštva od drugoga, i bolje shvatiti, funkcioniranje seljačkog društva, osobito njegovih transformacija u dodiru s globalnim društvom koje se brzo modernizira.

Ljubav za zemlju

Svi su suglasni oko toga da je ljubav za zemlju, »svoju« zemlju, karakteristika svih seljaka. Tome je M. Halwachs posvetio duga razmatranja u svojoj psihologiji društvenih klasa. Naime, on jasno i bitno razlikuje psihologiju seljačke klase prema drugim klasama. U potporu te tvrdnje on naglašava neka »tipično seljačka« ponašanja, na primjer to da su seljaci spremni platiti za svaku parcelu ekonomski nerazumnu cijenu. Što se drugo o tome može reći nego da samostojeći seljak, koji želi to ostati, **mora** povećati svoj posjed želi li preživjeti, to jest on mora slijediti zahtjeve tehničkog progressa (mehanizirati se itd.) i ekonomskog tržišta (proizvoditi više i po nižim cijenama). On to **mora** jer mu to nameće globalno društvo i jer je seosko društvo mjesto žestoke konkurencije između svih poljoprivrednika koji žele preživjeti.

Ta »žed za zemljom« koja se danas racionalno opravdava ekonomskim terminima o preživljavanju gospodarstva, bijaše isto tako racionalna i u prošlom stoljeću, kada je vlasništvo nad zemliom bilo sredstvo i simbol nezavisnosti pred svim autoritetima, jednom riječi — simbol slobode. Toliko dugo dok zakupnik, seljak, ovisi o vlasniku zemlje, mora mu se podrediti da ne bi izgubio zemlju: mora se podrediti vlasniku zemlje izražavajući mu svoje poštovanje.

predajući mu darove, pohađajući crkvu i glasajući kako se od njega očekuje itd. Od časa kada je postao vlasnik, on nikome ne duguje ništa, on je svoj gospodar, on može biti slobodan građanin.

Seljak na svom posjedu jest arhetip građanina po klasičnoj političkoj teoriji: što će svojim glasom građanin koji nije slobodan? Antičke i zapadne demokracije u svojim su počecima davale pravo glasa samo vlasnicima i ljudima koji su imali financijsku samostalnost. U zemljama u kojima je demokracija po zapadnim uzorima oslonjena na seljačka i agrarna društva, s dominantnim odnosima klijentelizma, poglavar plemena ili glavar sela glasove svog plemena ili svog sela daje političkom patronu: on mu odaje počasti, očekujući, zauzvrat, da taj patron nastavi već postojeću zaštitu njegovu narodu.

Ljubav za zemlju, transformirana ekonomskom racionalnošću ili zahtjevom za slobodom, očigledno može poprimiti sentimentalne oblike privrženosti nekoj posebnoj zemlji, osobito onoj djedovskoj, koju su obrađivali iz naraštaja u naraštaj i koja simbolizira porodični kontinuitet, tj. drugu bitnu seljačku vrijednost, jer su domaćinska skupina i srodstvo dvije ključne institucije seljačkog društva.

A contrario, ako nema oskudice zemlje i ako ona nije objekt individualnog prisvajanja, ljubav prema posebnom zemljištu manje je izražena, a suprotno tome, zemlja će biti općenito valorizirana kao hraniteljica ljudskog roda, pa čak i hvaljena kao majka-božica. Ovdje sugerirana komparativna hipoteza nije posve mehanicistička nego upravo suprotno. Umjesto da kažemo kako svi seljaci vole svoju zemlju i kako su oni koji je ne vole iznimni i pokazuju »neprirodne« osjećaje (suprotne njihovoj pretpostavljenoj prirodi), preporučamo da se usporedi stupanj pokazane ljubavi za zemlju u različitim društvima s tipom pravnih, ekonomskih i socijalnih veza koje spajaju poljoprivrednika i njegovu zemlju. Pretpostavka je da je individualna »ljubav« za zemlju jača ukoliko je ta veza sa zemljom značajnija u socijalnom sistemu. Društva koja pobijaju ovo hipotetsko polazište zaslužuju posebnu pažnju.

Za ovaj tip komparativne analize pogodan je mediteranski basen, jer u njemu susrećemo seljake zaljubljene u svoju zemlju, ali i zemlju kojoj, da upotrijebimo lijep Weulersseov izraz za sirijskog seljaka, upravo najviše nedostaje seljakova ljubav. Ima tome jedno stoljeće kako je Pouqeville zapazio kako je režim prisvajanja zemljišta u tursko vrijeme ciparskom seljaku oduzimao svaki smisao da voli i njeguje svoju zemlju:

»On makinalno sije zrnje i ne vraća se da bi vidio stanje usjeva, pogotovu ako ga neki posao ne zove na njivu. On se nimalo ne veseli proklizalom kukuruzu i baca rezignirani pogled na žetvu, on jedva uzdahne kada razorna oluja uništi njegovu nadu u plodove berbe. Takav se razvlašćeni čovjek ne drži previše prirode.« (»Putovanje u Grčku«, Paris 1826.)

Još danas sicilijanski zemljoradnik koji s plugom na leđima svakog jutra napušta svoj gradić, slijedeći svoju mazgu, pa pređe deset ili petnaest kilometara da bi stigao na svoju jalovu njivu, koja mu uz

to ne pripada, ne voli ni njivu, ni rad, ni samoću dugoga dana. Kako tome ne bi preferirao dokolicu dugih brbljanja na trgu ili u krčmi? Zašto se onda iznenađujemo ako on voli svoj gradić, ali ne i svoju zemlju?

Istina, cijeli je Mediteran romaniziran, pa je, dakle, na njemu utisnut trag urbane civilizacije koja seljaka reducira na sublateralne uvjete življenja, kao što je to žalio Ciceron i Vergilije. Međutim, niti bugarski seljak, niti akvitanski seljak, niti egipatski felah ne dijele tu odbojnost prema zemlji karakterističnu za katoličkog Sicilijanca, pravoslavnog Grka ili muslimanskog Sirijca. Općenita objašnjenja takva ponašanja, bilo da su etnička, historijska ili religijska, također su slabo utemeljena; međutim, ona se tvrdokorno održavaju, pa je to razlog što o njima govorimo.

interes za porodicu

Porodične vrline seljaka također su često hvaljene, a podlosti ambicije i računice, perfidija spleta, žestina mržnje i nesmiljena rivalstva, koja su opisali mnogi dobri promatrači, nikada nisu bili do žalosno naličje tih velikih vrlina. Lako je zapaziti da su u društvima u kojima je domaćinska skupina i srodstvo najznačajnija institucija, porodične vrijednosti na velikoj cijeni i da one kod pojedinca izazivaju snažne osjećaje i konflikte. U svojoj studiji o Sarakatsanima, polunomadima južne Grčke, Campbell izvanredno pokazuje kako je porodica jedina čvrsta institucija, a selo je samo privremeno okupljanje porodica; religija i politička vlast slabi su, a ekonomski je život porodična stvar. Kada potom opisuje porodične osjećaje, poštovanje oca itd., on ponavlja na sentimentalnom planu ono što je prethodno ocrtao na »objektivnom«. Tome treba dodati živ osjećaj časti koje Sarakatsane veže uz helensku kulturu u kojoj je **philotimo** visoko na cijeni: to je osjećaj individualnog ljudskog dostojanstva i časti. Vidimo dakle da nije lako identificirati ono što proizlazi iz određene socijalne organizacije i što otkrivamo nekom drugom ljestvicom analize.

Praveći analogno zapažanje o jednom selu na talijanskom jugu, E. Banfield čini korak dalje pa pokazuje kako porodične vrijednosti postaju instrumentalne kada se organiziraju kao praktični moral koji određuje svakodnevna ponašanja; taj moral on kvalificira kao »familiaristički amoral« i rezimira ga u samo jednom pravilu: »Treba maksimalizirati na kratki rok materijalnu prednost domaćinske skupine; treba pretpostaviti da to isto čine i drugi.« Ta vrlo jednostavna hipoteza čini razumljivim ponašanje i omogućuje Banfieldu da razvije seriju od 17 hipoteza od kojih ovdje iznosimo one glavne:

Hipoteza 1

Nitko se ne brine za interese kolektiva, osim ako u tome pojedinac i skupina nalaze svoj interes, i u onoj mjeri u kojoj ga nalaze.

Posljedica A: Samo se funkcionari i odličnici brinu za kolektivne interese jer su za to plaćeni.

Posljedica B: Službeni položaj onaj koji ga ima smatra oružjem što će ga upotrijebiti da bi od drugih obranio svoje interese.

Posljedica C: Svaka pretenzija pojedinca ili institucije da brane javno dobro smatra se lažnom.

Posljedica D: Glasački listić smatra se instrumentom za postizanje što je moguće veće materijalne dobiti na kratak rok.

Hipoteza 2

U društvu amoralnog familijarizma onaj koji je slab preferira jaki režim koji održava red jer, ako je slab, on može sve izgubiti dođe li do slabljenja režima, jer će to prouzrokovati konkurenciju, rivalstvo i preraspodjelu uloga.

Hipoteza 3

Kada se jedan čovjek ženi, on stvara novu domaćinsku skupinu čiji će interes nužno doći u sukob s interesima njegovih roditelja; isto vrijedi za ženu.

Posljedica A: Prije vjenčanja treba do najmanjeg detalja predvidjeti uvjete sklapanja braka.

Posljedica B: Poslije vjenčanja odnosi s roditeljima naglo se pogoršavaju.

Izoliranost domaćinske skupine i vrlo neizvjesni uvjeti života svaku promjenu pretvaraju u katastrofu. Od drugih ne možete očekivati ništa drugo nego zlo; dođe li kakvo dobro, to je slučajna sreća. Pojedinac ne može kontrolirati mnogobrojne nedaće i rijetku sreću koja mu pripadne. Taj pesimistički etos i cinična racionalnost omogućuje seljaku da se, u odnosima s odličnicima i globalnim društvom, ponaša tako da izbjegne ideološko manipuliranje, a naročito manipuliranje s pomoću katoličkog morala: u krajnjoj liniji dobro, zlo i grijeh ne postoje. Uostalom, odnosi sa crkvom (ovdje na zemlji i tamo na nebu) također su određeni amoralnim familijarizmom: zaista, treba voljeti Boga, ali Krist, Djevica i sveci poštuju se u onoj mjeri u kojoj vam donose dobra; isto vrijedi i za svećenike.

Kao što ističe Banfield, amoralni familijarizam može postojati samo s pomoću globalnog društva. Ako bismo uklonili globalno društvo, ne vidimo kako bi se lokalno društvo moglo održati i ostati vjerno svom etosu. Od toga pa do pomisli da je lokalno društvo proizvod globalnoga, samo je jedan korak, ali ništa nam ne omogućuje da ga učinimo. Suprotno tome, neka transformacija globalnog društva i njegovih odnosa s lokalnim društvom može izazvati promjenu etosa; međutim, lokalno društvo, jer ima svoju vlastitu koherenciju i vlastitu snagu, opirat će se promjenama i naći će u sebi nužne načine da se brani.

mi i oni

Smisao za gostoljubivost, zapažen u brojnim seljačkim društvima, čini se da proturječi drugim crtama, naročito važnosti domaćinske skupine i lokalnog kolektiviteta, što podrazumijeva jedan ili drugi način odbacivanja vanjskoga: susjednih kolektiviteta i globalnog društva. »Grupno« je uvijek u opoziciji s »izvangrupnim«. Zapažanja su o tome brojna. Susjedna se sela uzajamno nagrađuju ružnim

imenima. »Budali kao što je onaj iz Solognota« odgovara »životinja kao što je onaj iz Berrichona« itd. Sve ono što ne želimo da bude-
mo sami, pripisujemo susjedima: naše su žene čestite i pune
verquenze (stida), kako kažu Španjolci. Međutim, u susjednim seli-
ma, a naročitou gradu, one su nemoralne. Lako zamjećujemo da
taj mehanizam jača duh zvonika i duh korpusa. Pored ostalog, on
efikasno pomaže odraslima da ojačaju samopouzdanje, a djeci da
izgrade svoju ličnost i definiraju svoj identitet.

Kada stranac dođe u selo, sve ove predrasude nisu razlogom da ga
se loše primi: psihološki i ideološki red nisu u direktnoj vezi s
personaliziranim ponašanjem među ljudima. Isto kao što najgori
antisemit ima dobrih prijatelja među židovima, tako i seljak, naj-
više uvjeren u rđavost vanjskog svijeta, najsrdačnije prima stranca
u prolazu. Ovo proturječje možemo usporediti s drugim fundamen-
talnim kontradikcijama seljačkog društva: samoopskrba i nužda da
se proizvodi za tržište, relativna autonomija i podvrgavanje global-
nom društvu. Stranac koji dolazi izvana donosi novosti, dakle bolje
razumijevanje uvijek opasnog vanjskog svijeta. Dobro primiti stran-
ca — to je također način da ga se, ako su mu namjere loše neutra-
lizira: »Uđite ispred mene da vas mogu vidjeti s leđa i tako bolje
promatrati i nadgledati vaše postupke«. Putnik će otići i od onoga
što će on pričati ovisi dobar glas sela, a eventualno i djelovanje
vanjskih autoriteta. Konačno, neočekivano prisutnost stranaca dobra
je prilika i za svečanost.

Laurence Wylie svoju studiju o jednom provansalskom selu zak-
ljučuje ovako: »Ima zrno ludosti u odnosu Peyranaisa i ostalog svi-
jeta; međutim, promatrajući život tamo i ovamo, ne znamo sigurno
s koje se strane ta ludost nalazi«. To zrno ludosti u odnosima s
vanjskim svijetom minuciozno je analizirano u dijalektici **Mi i Oni**:
Mi smo dobri, Oni zločesti. Oni nam ne donose ništa dobro, zato se
svim sredstvima treba zaštititi od Njih. Ćak dobro uči i postiže dobre
ocjene ne da bi uspio nego, kako kaže, »da me oni puste na miru«.
»Oni« u odnosu na đaka, to su učitelji i roditelji, a za odrasle to su
autoriteti koje proklinju: trgovci koji ih krađu i političari koji ih vuku
za nos.

Kao i svi seljaci koji sanjaju o povratku u mitsku epohu kada nije
bilo globalnog društva, »stanovnik Peyraneia htio bi se rastati od
ostatka svijeta. Pa ipak on to ne želi (...) Možda mu je ipak po-
trebna neka sila artikulacije, to jest artikulatork koji može objasniti
jednog i drugog, Peyrane i vanjski svijet?«, pita se L. Wylie, koji
je ovo selo izučavao u vrijeme kada ono nije imalo odličnika. Neko-
liko godina poslije urbana se civilizacija nametnula Peyraneu.
Peyranci su još uvijek na riječima nepovjerljivi prema Njima, ali u
stvarnosti se vidi da Oni nisu opozitni Nama, jer su polovina Peyra-
naca Oni, tj. nedavno odseljeni građani. Relativna je autonomija
Peyranaca prekinuta; etos je preživio taj raskid, ali se i reducirao
na ideologiju koja nema direktne veze s ponašanjem, osim, bez
sumnje, kada se radi o politici. Mali Peyranci sada žele dobre ocjene
da bi bili sigurni da vrijede više nego drugi i da mogu uspjeti isto
tako u Peyranu kao i izvan njega: to ne treba značiti da će njihova
ideologija i njihovi politički stavovi biti različiti od onih njihovih
roditelja.

za pravilnu upotrebu ideologije

Kada uđemo u dublju analizu rivalskih socijalnih skupina u okviru jednog kolektiviteta, uloga ideologije kao instrumenta vladanja i reduciranja sukoba postaje očigledna. Više se ne pitamo dijeli li cijeli svijet iste ideje i iste vrijednosti, nego čemu služi relativna kulturna homogenost koja, kako smo to prije utvrdili, karakterizira seljačko društvo. Stavimo li ih u odnos s ponašanjima i odlučivanjima, te nam vrijednosti otkrivaju svoju efikasnost, koja pokazuje njihovu realnu prisutnost koja u najmanju ruku isto tako utječe kao i konkretne realnosti ekonomije. Neko lorensko selo u većini se sastoji od tvorničkih radnika, ali ipak njime upravlja municipalni savjet većinom sastavljen od poljoprivrednika. Radnici smatraju prirodnim da njima upravljaju poljoprivrednici, jer i oni žele još uvijek biti »seljaci«, i oni drže do toga da njihovo selo ostane seljačko, što im se čini boljim nego da postane radničko predgrađe — spavaonica. Oni su zato i spremni platiti cijenu: ne samo da seoski budžet prije svega služi poljoprivrednim interesima nego je svatko na raspolaganju da pomogne poljoprivrednicima u vrijeme teških radova. Sve se dešava tako kao da radnici subvencioniraju poljoprivredu sela eda bi sami imali iluziju da su i oni još seljaci. Pored ostalog, egalitarna ideologija zahtijeva da je selo velika porodica u kojoj je svatko jednak svim drugim, pa su tako najvidljivije ekonomske nejednakosti maskirane porodičnim egalitarizmom. Promatrač se pita koliko će vremena izdržati ta ekonomska maska. Ali u tom očekivanju mora priznati njezinu efikasnost da selu sačuva seljački lik.

Istraživanja modernizacije seljačkih društava umnožila su se i gotovo svi istraživači postavljaju pitanje inkompatibilnosti tradicionalnog etosa s tehnikom, ekonomijom i »modernim« društvom. Oslanjajući se na Maxa Webera gotovo svi se promatrači pitaju je li transformacija vrijednosti uvjet svakoj promjeni. Meksički seljaci s područja Tzintzunzane misle da su svijet i njegova dobra točno ograničena, i da se, posljedično tome, podjela ne može mijenjati osim želite li oduzeti jednome da biste dali drugome. Ta je vizija toliko čvrsta da je teško zamisliti kako ti Indijanci mogu predočiti da je moguće povećati kolač i tako svakome povećati njegov dio, osobito onim najoskudnijima.

Suprotno tome, McKim Marriot pokazuje kako se u indijskom selu, kojeg je izučavao, progres može lako proširiti, ako se ne sudari s tehničkim preprekama, socijalnim strukturama i vjerovanjima koja su tako uska da je društvo blokirano krajnom savršenošću tradicionalnog sistema kojega svaka promjena, pa i ona najmanja, dovodi u pitanje. Međutim, on istovremeno podvlači da neka vjerovanja predstavljaju prepreku nekim inovacijama: što ćemo uraditi da bunar u polju funkcionira dan i noć, ako se vjeruje da noću po polju kruže zla bića? Te se ideološke prepreke mogu lakše eliminirati i zaobići ako nisu integrirane u koherentnu socijalnu cjelinu.

E. C. Banfield u amoralnom familjarizmu vidi prepreku svim promjenama; međutim kad on razmatra način kako eliminirati tu »stratešku« zapreku, on predlaže da se djeluje na uzroke i uvjete tog etosa. Brzo smanjenje stope dječjeg mortaliteta danas je rezultiralo time da dijete ima sve uvjete da ga podignu oba roditelja, dok je nekad najčešće bilo osuđeno da bude siročić bez oca i matere

prije nego što odraste: kako se strah od smrti udaljavao, tako je smanjena duboka i rasprostranjena anksioznost. Isto se dešava ako se uvjeti života siromašnih poprave. To znači da je etos prijelazni mehanizam, zaista važan, ali nikako toliko bitan, i da na njega treba djelovati da bi se izazvala odlučujuća promjena.

Taj princip nije univerzalan i radikalna ideološka revolucija može uzrokovati promjenu. Emilio Willems pokazao je kako je u Brazilu protestantizam, kako se širio, izazvao kod onih koji su ga usvojili snažnu participaciju u zajedničkim poslovima i smanjio nepismenost, igru za novac, nepoštenje itd. Kod seljaka u Senegalu brzo širenje i narasli utjecaj sekte Mouridesa izazvalo je brzu transformaciju etosa i bogaćenje poljoprivrednika.

* * *

Sva istraživanja posvećena evropskom seljaštvu pokazali su kako je tehnička i socijalna promjena lako nadvladala ideološke prepreke, ako su samo one bile u pitanju. Bilo da je riječ o francuskim, poljskim ili nizozemskim seljacima, čim oni vide logiku i prednosti nove organizacije svog gospodarstva i svog života i ako osjete da na raspolaganju imaju sredstva da ostvare tu promjenu, oni to čine, i vrlo brzo u funkciji te nove logike mijenjaju svoj pogled i način mišljenja. Njihova spremnost da shvate i upotrijebe nova pravila igre zbunjuju promatrače navikle da analiziraju snagu i racionalnost seljačke rutine. Najrevnije i najmasovnije kampanje indoktrinacije, publiciteta i širenja poljoprivrednih inovacija ostaju neefikasne, ukoliko uvjeti promjene nisu ispunjeni u očima poljoprivrednika; one su samo pomoćno sredstvo, ali ne i odlučan faktor. Štoviše, ankete pokazuju da su »najtradicionalniji« seljaci sposobni za najbrže promjene.

dodatna lektira

- Budući da takozvane »vrijednosti seljaka« ulaze u modu, korisno bi bilo vratiti se malo unazad i ponovno čitati George Sandovu, René Bazina i Jean Gionoa, ali i Balzaca i Zolu. Za analizu ideoloških tema mogu se koristiti politički govori u parlamentu i drugdje te izvještaji s poljoprivrednih kongresa i usporediti ih s knjigama:
 - Marcela Arlanda: »Francuski seljak kroz literaturu, izabrani tekstovi«, Stock, Paris 1941, str. 191.
 - Louisa Barjona: »Seljak, izabrani tekstovi«, Le Puy, Mappus 1945, str. 307.

Različite studije na koje smo se oslanjali u ovom poglavlju jesu:

- Maurice Halbwachs: »Nacrt psihologije socijalnih klasa«, Rivière, Paris 1955, 239 str.
- Robert Redfield: »Peasant Society and Culture«, University of Chicago Press, 1956, str. 163, poglavlje 4 »The Peasant View of the Good Life«, str. 105—142.
- Edward Banfield: »The Moral Basis of a Society«, Free Press, New York 1958. str. 204.

— Bernot et Blanchard: »Nouvelle, jedno francusko selo«, Institut d'ethnologie, Paris 1953, str. 446; poglavlje 10: »Pojam vrijednosti«, poglavlje 12: »Vrijeme i prostor«, poglavlje 13: »Stavovi pred strancima«, zaključak: »'Mi' i 'Oni'«.

— Laurence Wylie: »Jedno selo u Vauceluseu«, Gallimard, Paris 1968, 409. str.

U tim trima monografijama možemo uspoređivati ono što je »više mediteransko« (Banfield i Wylie) s onim što je »više francusko« (Wylie i Bernot) i potom to suočiti s knjigom:

— Y. Peristiany (éd.): »Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society«, Weidenfeld i Nicolson, London 1965, str. 266.

Etnolozi su poduzeli istraživanja o bitnim aspektima ideologije i okvirima percepcije (vrijeme, prostor, kategorije, klasifikacije, boje itd.), ali nije raspoloživa ni jedna šira studija o seljačkim društvima. Vidjeti jednu skicu i jedno istraživačko iskustvo:

— Henri Mendras: »Kraj seljaštva«, Colin, Paris 1970, 366, str. poglavlje 2: »Zemlja, rad i vrijeme«, str. 62—95.

— Jacques Maho: »Kako seljak vidi druge«, Le champ du possible, Paris 1974, 218, str. poglavlje 3: »Studija sedam ruralnih francuskih slučajeva«; poglavlje 4: »Usporedba sedam prethodnih slučajeva«, str. 93—207.

S francuskog preveo Vlado Puljiz.

Henri Mendras:

Peasant Values

Summary

Many authors have built up a picture of the peasantry as a homogeneous social class, whose main values are: love of land, loyalty to the family, and distrust of the outside world.

In this contribution H. Mendras explains that this is a simplified view of peasant values, which cannot be applied to all peasant societies. There are regions, even in the Mediterranean, where peasants do not love their land. Family loyalty has shown its other face in bitter inter-family rivalry and conflict, and although they do not trust strangers, peasants are nevertheless very hospitable towards anyone who comes into the village from outside. Their ideology, i. e. their view of the world, is very important for the behaviour of village inhabitants, and changes of values can precede other important changes in the rural society.

In spite of widespread opinions about the pertinacity of peasant routine, faced with modernization European peasants change their habits relatively quickly if they can envision the advantages of change, and if they have the means to realize it. ●

Ценности в жизни крестьян

Резюме

Многими авторами представлена картина крестьянства как однородного социального класса в котором основными ценностями являются: любовь к земле и хозяйству, привязанность к семье и отсутствие доверия по отношению внешнего мира.

В настоящей статье автор приводит причины упрощения приема и оценки ценностей в жизни крестьян, неприменимые во всех крестьянских обществах. Существуют районы и в бассейне Средиземного моря в которых сельские жители не показывают большого интереса к земле. Кроме того, семейная привязанность отражается в жестоким внутрисемейном соперничестве и в конфликтах, тогда как отсутствие доверия к посторонним лицам ни в каком отношении не изменило крестьянское гостеприимство, которое крестьяне испытывают в отношении всех пришлых, не местных людей. Идеология т. е. мировоззрение играют большую роль в поведении сельских жителей, ввиду чего изменения в системе ценностей могут предшествовать другим значительным изменениям в крестьянском обществе.

Вопреки принятой оценке устойчивости крестьянских навыков, отношение европейских крестьян к модернизации оказалось весьма положительным, так как крестьянами выражена готовность изменить свои навыки поскольку в них содержатся определенные преимущества и поскольку располагают средствами для их реализации. ●